

Egység és egyéniség

egy komplex művészeti csoport inkluzív programja

Egervári Júlia Dunakanyar Általános Iskola, Eszterházy Károly Egyetem
Szabó Beatrix Dunakanyar Általános Iskola

1. kép: Az én virágom - virágzó kaktusz. 9 éves fiú festménye

Megszólal a csengettyű, körbe ülnek a gyerekek. Elindul a „hogya vagy” kör, megtudjuk ki mit álmódott, hogy aludt, milyen volt az előző napja, hogy érzi most magát, ki az, aki élénk, energiával teli, ki az, aki álmos, még nagyokat ásít, nincs is kedve semmihez... ki milyen szín, időjárási jelenség, melyik állat, hangszer vagy étel lenne. Ismerkedünk, hangolódunk.

2018 tavaszán indult el az első GOMB foglalkozásunk alsó tagozatosok számára, melynek a szentendrei Dunakanyar Általános Iskola adott otthont. Mindketten művészet pártoló, képzőművészet és pedagógiát tanult emberek vagyunk. Új pedagógiai módszerekkel és attitűddel szeretnénk volna azt a vizuális kommunikációs eszköztárat felhasználni, amit az évek alatt elsajátítottunk. A célunk az volt, hogy kiemeljük a művészet azon ré-

szét, amely segíti összehangolni az egyén érzelmi és gondolati világát. Pedagógusi pályánk során azt észleltük, hogy sok gyermek nehezen találja önmagához, a társaihoz és a környezetében élő felnőttekhez a megfelelő utat. Ebben az esetben előfordul, hogy érzéseiket, konfliktusokat generálva igyekeznek a világ tudtára hozni. Ezt a már-már tendenciát mutató jelenséget is figyelembe vettük akkor, amikor létrehoztuk a *Globális Művész Brancsot* (GOMB). Mivel mindketten a Dunakanyar Általános Iskola vizuális kultúra tanárai vagyunk, az iskola közösségének igényeit is figyelembe vettük.

A magániskola pedagógiai alapprogramjának kiemelt célja az inkluzív nevelés, melyet a gyakorlatban is megvalósít. Az intézményben lehetőséget kap a tanulási nehézséggel küzdő (ADHD, SNI), az egész-

ségügyi kihívásokkal bíró (gyengén látó, néma, a végtagjaikat nehezen mozgató), a kiemelt tehetséggel és IQ-val rendelkező gyermek is. Ehhez nagyfokú adaptivitásra, ugyanakkor mégis szigorú keretekre van szükség. A működő csoportdinamika miatt a 12-15 fős csapat/brancs összeállításánál figyeltünk a nemek és a nehézségekkel küzdő gyermekek arányára. A társulás fő elve az, hogy mindenki számít, és mindenkinek joga van ahhoz, hogy önmaga legyen. Mivel mi is a szabad akaratban és az egyén tiszteletében hiszünk, tanítványaink számára ez már evidencia. Ebben az elfogadó környezetben a szorongóbbak is biztonságban érezték magukat és oldottabban tudtak részt venni a „gombos” foglalkozásokon.

A művészettel nevelés elvei által vezérelve, a *szociális és érzelmi kompetencia fejlesztését, az éntudat erősödésének és a személyiség kibontakozásának támogatását, az önkifejezés eszköztárának bővítését* tűztük ki célul, felszabadító vizuális művészeti technikák, drámajátékok és játék – és meseterápiás módszerek alkalmazásával. Fontosnak tartottuk már az elején tisztázni, hogy nem művészeti képzést indítunk, és nem is tehetséggondozó rajz

2. kép: Elmélyülten alkotó 9 éves lány

3. kép: 10 éves lány az örömteli munka után

vagy színjátszó szakkört. Ahogy Illés Anikó (2009) írja: „A művészetpedagógiának nem csak a művészet, mint kulturális tartalom közvetítése a feladata, hanem a személyiségfejlesztő potenciál kiaknázása is. A művészettel nevelés segítség lehet tabutémák feldolgozásánál, vagy olyan helyzetekben, amiről nehéz beszélni, olyan diákok elérése is lehetséges általa, akik verbálisan nehezen nyilvánulnak meg.” (Illés in Kiss, 2017.)

Foglalkozásaink felépítése, az alkalmazott módszerek és technikák ideálisak tanulási nehézségekkel, beilleszkedési, magatartási problémákkal küzdő, diszfunkciós vagy akár ADHDs gyerekek számára is. Mivel nem egy szakkörrel van szó, hanem egymásra épülő, tematikus foglalkozásokról, fontos, hogy a csoport összetétele ne változzon alkalomról alkalomra, de természetesen egy-egy hiányzás nem kizáró ok. Egy foglalkozás sorozat öt, háromórás alkalomból áll, melyen ugyanaz a csoport vesz részt. Változatos munkaformákkal dolgozunk, egyéni, páros, és csoportos feladat is jellemző, így az állandó csoport megkönnyíti a megfelelő párok, csapatok kialakítását, és a végére egy kis közösség formálódik, akár barátságok is születnek, a testvérkapcsolatok dinamikája változáson

mehet keresztül. (Nem egyszer úgy alakult, hogy csupa testvérpárból álló csoport jött össze).

A foglalkozás során mindketten végig jelen vagyunk, harmonikus hullámban oszlik el, hogy melyikünk veszi át a vezetést. A másik mindig figyeli a csapatot és igyekszik finoman megoldani a felmerülő nehézségeket, konfliktusokat, segíti a lemaradókat, támogatja a nehezen oldódó, vagy éppen túlradó gyerekeket. Ez nagyon ideálisan hangzik, és a valóságban nem is minden csoportban megy olyan könnyedén. Mivel az egész 3 órás foglalkozás tudatosan felépített, megtervezett állomások és atmoszféra teremtő mozzanatok sora, fontos, hogy meg tudjuk tartani ezt a felemelő ívet, de bármikor adódhatnak váratlan helyzetek, félreértések vagy egyszerűen csak nehezebben megy az egymásra hangolódás. Ilyenkor jó, ha van „B terv” is, illetve egy kibővített eszköztár, amit rugalmasan az adott helyzethez tudunk igazítani, ugyanakkor vannak olyan szabályok, amikből nem engedünk. Ezek a keretek, az ismétlődő jellegű feladatok, a „Gombos” szokások biztonságot adnak, főleg a kisebb korosztály számára.

Mesesarok

A beszélgetőkör után mindenki helyet foglal a mesesarok színes párnái és takarói között. Van, aki elnyújtózva a távolba révedve, más tátott szájjal és nagy kerek szemmel, valaki pedig halk mocorgással várja a történetet. A csend megszűnését követően égni kezd a mesegyertya. Kezdődik... Ez egy fontos pillanat, hiszen a gyufa sercegése és a pici láng életre keltése indítja el a mese fejlesztő varázsának a folyamatát. A mesélő kinyitja nagy színes könyvét és figyelmet behívó hangszívallyal, nyugalmat sugárzó hangerővel, képek sorát jeleníti meg a hallgatóság fejében. A belső vizuális élmény az, amire alapoztuk a foglalkozás további szakaszait.

A figyelmi vagy koncentrációs nehézségekkel küzdő gyerekek támogatását és „visszasimogatását”, mindig a támogató pozícióban lévő foglalkozásvezető segítette. A mese lezárását, a mesegyertya elkoppintása, a játékosan tekergő füst látványa és illata jelentette. A koppintót mindig más fogta. A mese atmoszférikus hatása egy egyszerű gyertyakoppintás alkalmával is már megmutatkozik. A legtöbb esetben ezt a lezárást finom és lassú mozdulatokkal tisztelték meg a gyerekek. Az említett

4. kép: A Mesesarok áhítata

5. kép: Lázár Ervin: Szegény Dzsoni és Árnika - mesefeldolgozás

jelenség, akkor valósul meg, amikor egy eszköz nem csupán használati tárgy, hanem szimbólum. Utóbbihoz érzést társítanak, ezért kerül különleges helyre bennük.

Mesejáték

A gyertyafüst eloszlása után, tágra nyílt szemek figyelték a folytatást. A játékra hívó felvezető mondat adta meg a kulcsot, ahhoz a kis átjáróhoz, ami a valóságból átvitt minket a mese világába. Ezt az élményt fokozta a mi ruhánk színe és formája valamint az illatok és a hangok, amivel körbe vettük a gyerekeket. Hétről-hétre más momentumot emelünk ki az általunk kiválasztott meséből. A szakmai megbeszéléseink első eleme az előttünk álló foglalkozás céljának a meghatározása. Ennek a célnak a megvalósításához, a mesében rejlő mozgások, párbeszéd, rövid jelenetek vagy karakteralkotások adják hozzá az elmélyülés fázisát. A mesejáték vezetőinek a képzelete, tudatos irányítása és átlényegült jelenléte idézi elő azt az elsődleges húzó erőt, ami arra bátorítja a gyerekeket, hogy merjenek megnyilvánulni.

A mesék olyan ősi elemeket, szimbólumokat tartalmaznak, amelyekkel a gyerekek könnyen tudnak azonosulni. Így egy figura megformálása során kicsit kendőzve élhetik meg, dolgozhatják fel a nehézségeiket, örömeiket vagy a

bánataikat. „A mese tulajdonképpen a gyermek szemével nézett világ, és mese minden, ami a gyermeki képzelőerőt megmozgatja.” (Komáromi, 2012, 43. old.) Legtöbbször érzékenyítő, empátiát erősítő történetekkel dolgoztunk, pl.: Döbrentey Ildikó: A hétdombi csodatevő szírvány.

A játékok alkalmával törekedtünk arra, hogy a gyerekek minden érzékszervére hatással legyünk. A „háromcsatornás” (test, lélek és szellem) elmélyítésben hiszünk. Ennek a módszertannak a hatékonyságát a Waldorf pedagógia is alátámasztja.

A test szintjén, az iskolai lét során nem megszokott mozgások, kúszások, mászások, ugrások, egymás érintése, szinkronmozgások, emelések által a szereplők szó szerint kiléphetnek a megszokott sémákból. A mese mozgásos megjelenítése serkenti a belső képalkotás folyamatát. „A belső képekkel való munka növeli az önbizalmunkat, énazonosságérzésünket, és feszültségcsökkentő hatással bír – gyermekként és később is hatalmas erőforrást jelent az életünkben.” (Kádár, 2012, 49. old.)

Tudatosan nem dolgozunk jelmezekkel és egyéb színpadi elemekkel. A dinamikus és a harmonizáló mozgások kilégzés – belégzés-szerűen váltották egymást.

A hangok és az illatok a lélek szintjén mozgatják az embereket. A gyerekek ezekre a hatásokra még érzékenyebben reagálnak, mint a felnőttek. A meséből kiragadott jelenetek, a feltétel nélküli szeretet, a megbízhatóság, őszinteség, sport-szerűség, hála, bűnbánat, lelkiismeretesség, együttérzés, megbocsátás témakörét érintették. A történeteket a legkülönbözőbb helyekről válogattuk. Számos alkalommal, az előkészítő munka során megfogalmazott célunk elérése érdekében, a mesét a csoportra szabtuk.

A test-lélek egyensúlya, lehetővé teszi a nagyobb ütemű szellemi fejlődést is. A játékok közben szerzett tapasztalatok elemzése, a folyamatok átgondolása és megvalósítása, az ésszerű rendszerezés szellemileg serkenti a gyerekeket. Ennek a három területnek a tudatos, finom eszközökkel való mozgatása segít összehangolni a nehézségekkel küzdő gyermekek és a másik „végponton” lévő, kiemelkedő képességű diákok egyéniségjegyeit és képességeit. Így egységérzetet élhetnek meg, ami önmagában már rengeteget tud adni egy gyermek számára.

Feldmár András: A Tudatállapotok Szírványja (2004) című könyvében tökéletesen megfogalmazta azt a hozzáállást és szemléletet, ahogy egy gyermekkel érdemes foglalkozni. Legyünk akár szülők, nagyszülők,

6. kép: Közös szírványalkotás

pedagógusok, játéklevezetők vagy bármik. Mi ezt képviseljük, és ebben hiszünk. „A növényt sem lehet megjavítani. Meg lehet adni a számára azt, amire szüksége van. Lehet, hogy több napsugárra van szüksége, lehet, hogy egyszerűen csak szeretni kell. Ha bajban lennék, akkor lehet, hogy nekem is csak egy olyan emberre lenne szükségem, aki szeretne. Ha megtalálnám, akkor sokkal jobban érezném magam, mint akkor, ha olyasvalakivel találkoznék, aki meg akar javítani. Aki meg akar javítani, az nem szeret. Ez biztos.” (Feldmár 2004. 68. old.)

Alkossunk!

Minden meséhez és játékhoz kapcsolódik egy vizuális alkotás. Meghallgattuk a hétdombi csodatévő szivárvány történetét, elkezdődött a varázslat, így indultunk el mi is megkeresni őt, állatok bőrébe bújva. Különböző akadályokon átmászva, egyensúlyozva, ugorva, közös erővel meg is találtuk, de színes szalagokból magunknak kellett összerakni. Észrevettük, hogy a szalagok szépen szállnak a levegőben, kicsit megreptettük, hullámoztattuk őket. Aztán egy-egy csapat megfonta a saját egyedi szivárványát. Ennek módszerét, hogy a sok szál együtt maradjon és jól is mutasson a csapatnak kellett kitalálni. A falra ragasztva már ott várta őket két egy

négyméteres papír és a színes pasztellkréták. Mire ide jutottunk, már majdnem a foglalkozás félidőjénél járunk, a mozgás, a mese, a játék megadja az alaphangulatot az alkotáshoz. Egymástól távolabb, a lap különböző pontjain megrajzolták a választott állataikat, ki-ki a saját ízlése és habitusa szerint. Majd felidéztek a szalagok röptét, hogy keveredtek a színek a levegőben. Ezt a mozgást, a reptetés mozdulatát átvittük a papírra, a nagy méret teret engedett a lendületes hullámvonalaknak, kipróbáltuk, hogyan keverednek a porpasztell színei, és hogyan tudjuk összekötni az egymagukban árválkodó állatainkat a szivárványszalakkal. Ilyen esetben közös kép születik, nem bontható szét, vihető haza egyénileg, bár tapasztalataink szerint ez nem jelent problémát.

Az ilyen alkotásban a folyamat: a megszokottól eltérő papírméret és eszköz, a maszatolás, színkeverés, az együttműködés, de közben mégis egyéni nyomhagyás öröme, a falon létrejövő színes kavalkád adja az élményt. Persze van, amikor kifejezetten az egyéni képalkotás a cél, hiszen ilyenkor minden mozzanat egy egyéni döntés, onnantól kezdve, hogy mit hova helyezünk el a papíron, és mihez milyen színt választunk. Van, akinek riasztó a fehér

7. kép: Lázár Ervin: Szegény Dzsoni és Árnika - mesefeldolgozás

felület, nehezen kezdi el egyedül, körbe-körbe les, hogy a többiek hogyan csinálják, és egy vonal után azt mondja, elrontottam. Míg a másik már befejezte, tele a papír színekkel, foltokkal, formákkal, van, hogy át is szakad, és kéri a következőt.

Az öt alkalom alatt igyekszünk minél több technikát és anyagot kipróbálni, hogy biztosan mindenki megtalálja a „sajátját”, amiben leginkább örömet leli, ami által ki tudja fejezni magát, amiben felszabadulhat, vagy éppen kihívást jelent,

8. kép: Érzelmek megjelenítése – gesztusfestés (9 éves fiú)

9. kép: Menedék - 11 éves lány land art alkotása

10. kép: Pomázi kiállítás

11. kép: Nyitott foglalkozás

de annál nagyobb a végén a sikerélmény. Főleg olyan technikákat alkalmazunk, amelyeknél fel sem merül, hogy van jó és rossz megoldás, sémakövetés vagy képalkotó szabályszerűség. Ilyenek a tapétaragasztós kézzel festés, kollázs, frottázs, folytatós festés technikák, tempera és tus, anilin festék „megsózva”, nyomdázás, olaj és porpasztell, vegyes technikák, térbeli munkáknál agyagozás, kartonpapír, újrahasznosított papírok, vagy akár a természetben fellelhető „anyagok” (faágak, különböző növények, termések) használata.

A teret is szabadon, rugalmasan alakítjuk, jó idő esetén akár az iskola épülete melletti mező is az alkotásaink helyszínévé válik. Itt land art alkotások születtek.

Ügyelünk arra, hogy az alkotói feladat ne pusztán illusztrációja legyen a hallott történetnek, mindig kiegészítjük, formáljuk, gondolkodásra és egyéni megoldásokra ösztönözzük a gyerekeket. A beszélgetőkör és a mese a ráhangolódást biztosítja, az ahhoz kapcsolódó mozgásos drámajáték az elmélyítés, érzelmek, indulatok szempontjából akár tetőpontként is tekinthetünk rá.

A vizuális alkotás egyben feldolgozása és levezetése is a korábban felkeltett érzelmeknek, akár feszültségnek. Később a kötetlen lezáró beszélgetés során az elkészült munkákat nem értékeljük, nem

elemezzük a vizuális képalkotás szempontrendszer szerint. Inkább csak felidézünk magát a folyamatot, a készítés élményét, illetve az egész együtt töltött időt.

Kiállítás

Bár a Gomb nem látványos produktumok létrehozásáról szólt, mégis összegyűlt egy igazán impozáns képanyag, melyet végül két kiállítás formájában mutattunk be a közönségnek. Úgy gondoltuk, hogy így több olyan gyerek élheti meg a kiállításon való a részvétel örömét, akik egyébként nem kimondottan tehetségesek a vizuális művészet területén, vagy akár egyik területen sem kiemelkedő a teljesítményük, és ezért kevesebb a sikerélményük az iskolában. Ez a kiállítás egy visszacsatolás volt arról, hogy értéket így is lehet teremteni, másoknak és egymásnak örömet szerezni.

Az egyik kiállításunk terében egy nyitott foglalkozást is szerveztünk, ahol az érdeklődők kipróbálhatták, milyen egy kis időre a Gomb részévé válni. Mindkettőnk számára nagy sikerélményt jelentett, amikor a foglalkozásaink után összegeztük megvalósult céljainkat. A gyerekek és a szülők visszajelzései adták az egyik legnagyobb iránymutatást. Így más szempontokat is figyelembe tudtunk venni a fejlődés érdekében.

„Kisfiam 10 évesen vett részt először a GOMB foglalkozásokon. ADHD-val

küzdő gyermek lévén, kicsit aggódtunk, mennyire fogja őt lekötni ez a viszonylag hosszú foglalkozás, de az első alkalom után kételyeink szertefoszlottak. A szakmailag jól felkészült, kedves, figyelmes pedagógusok minden gyermeket a saját lehetőségeihez mérten terelgettek, vontak be az izgalmas elfoglaltságba. Gyermekem minden alkalom után élményekkel telve, mégis nyugodt kiegyensúlyozott állapotban tért haza, melynek talán legfontosabb titka az volt, hogy szabadságában nem korlátozták. Nem feladatot kellett megoldania, hanem szabadon alkothatott. Megismerkedett új dolgokkal is, amelyek közül a «land art» egészen magával ragadta. Csak ajánlani tudom minden gyereknek, mert sikerélményt, megnyugvást eredményez, ami az egészséges fejlődés elengedhetetlen alapfeltétele.” (Szülői vélemény).

Hivatkozások

Feldmár András (2004). *A Tudatálapotok Szivárványa*. Könyvfakasztó Kiadó, Akadémiai Nyomda Kft., Martonvásár, 68.old.

Kádár Annamária (2012). *Mesepszichológia. Az érzelmi intelligencia fejlesztése gyermekkorban*. Kulcslyuk Kiadó, Budapest, 43.old., 49.old.

Kiss Virág (2014). *A művészet mint nevelés, a nevelés mint művészet*. Neveléstudomány, 2014/1. 72.old.